

A kárpátukrán sojzm megválasztása 1939 februárjában (1. rész)

ÁRPÁD POPÉLY

The election to the Carpatho-Ukrainian Soim in February 1939 (Part I.)

Keywords: Subcarpathia, Carpatho-Ukrainian Soim, elections, Ukrainian National Union, national minorities.

Kárpátalja történetének 1938 októberétől 1939 márciusáig tartó közel féléves periódusa az országrészt múltjának legmozgalmasabb, egyszersmind legellentmondásosabb fejezetei közé tartozik. Ekkor sikerül kivívni a tartomány Prága által két évtizeden keresztül elutasított autonómiáját és megválasztani az autonómia egyik legfontosabb attribútumát, azaz törvényhozó testületét, a kárpátukrán sojzot is. A Kárpátalján hatalomra jutó, a nemzetiszocialista Németországtól inspirált és abban támaszt látó ukranofil politikai irányzat ugyanakkor a központi hatalom meggyengülését egyúttal politikai ellenfelei félreállítására, a többpártrendszer felszámolására és a demokratikus jogrend leépítésére használta fel. Ilyen körülmények között már az autonómia és az autonóm sojzm megválasztása sem a demokrácia, hanem a totalitarizmus felé sodródó rezsim ügyét szolgálta.

1. Kárpátalja autonómiája

Kárpátalja Csehszlovákiához csatolását és az országrészt autonómiáját az 1919. szeptember 10-én aláírt saint-germain-en-laye-i békeszerződés kisebbségvédelmi előírásai szentesítették. E szerződésben a csehszlovák állam kötelezettséget vállalt rá, hogy „a Kárpátoktól délre lakó rutének területét” a legszélesebb körű önkormányzattal rendelkező autonóm egységként szervezi meg, olyan autonóm gyűlést állít fel, amely törvényhozó hatalmat fog gyakorolni a nyelvhasználat, az oktatás- és vallásügy terén, valamint a helyi közigazgatás kérdésében, s a terület tisztségviselőit e terület lakói közül választja. (Halmosy 1983, 92. p.)

A kisebbségvédelmi szerződés előírásait az 1919 novemberében kihirdetett ún. Általános szabályzat, majd Csehszlovákia 1920 februárjában elfogadott alkotmánya is megerősítette és beépítette a csehszlovák jogrendbe. A Podkarpatszka Rusz berendezkedéséről kiadott Általános szabályzat ráadásul a ruszin parlamenti választások időpontját is konkretizálta, amikor kimondta, hogy azokat legkésőbb a közös csehszlovák parlamenti képviselő-választások utáni 90 napon belül meg kell tartani. (Fedinec 2004, 58–60. p.) A csehszlovák kormány azonban a békeszerződésben és az alkotmányban is vállaltak végrehajtását, a megígért autonómia bevezetését – beleértve

ebbe a tartomány törvényhozó testületének megválasztását is – közel húsz éven keresztül halogatta. A tartomány élére e helyett Prága által kinevezett kormányzókat állított, s csupán a csehszlovák államiséget az összeomlás szélére sodró müncheni egyezmény utáni kényszerhelyzetben szánta rá magát kötelezettségei teljesítésére.

A ruszin politikai törekvések sikerét a ruszinok hagyományos identitásbeli, s ezzel összefüggő kulturális és politikai megosztottsága is hátráltatta. A ruszinság körében két alapvető politikai irányzat: a ruszin–ruszofil és az ezzel szembenálló ukranofil kristályosodott ki. Az előbbit elsősorban Sztepan Fencik (Fenczik István) Autonóm Orosz Nemzeti Pártja, valamint a legbefolyásosabb kárpátaljai politikai párt, az Ivan Kurtyák által alapított, majd Andrij Bródy (Bródy András) által vezetett Autonóm Földműves Szövetség (AFSZ) képviselte. A magyarbarát politikát folytató Bródyt gyakran egy önálló, ruszin irányvonal képviselőjeként is számon tartják. A ruszofil irányzathoz állt közel a csehszlovák agrárpárt orosz frakciója Edmund Bacszinszkijjal és Pavlo Kosszejel az élen, valamint a csehszlovák nemzeti szocialista párt Mihajlo Vaszilenko vezette kárpátaljai szekciója.

Az ukranofil irányzat vezéralakja az ungvári tanítóképző szeminárium igazgatója, Avgusztin Volosin kanonok volt, akinek keresztény néppártja ugyanakkor rendkívül csekély támogatottsággal bírt, s az 1930-as években még csak képvisellel sem rendelkezett a prágai nemzetgyűlésben. E mellett az irányvonal mellett kötelezte el magát a csehszlovák szociáldemokrata párt Julian Révai által vezetett ukrán frakciója, valamint az agrárpárt ukrán szárnya Sztepan Klocsurak vezetésével.¹

A ruszin autonomista mozgalom, részben megosztottsága, részben a ruszinság számbeli gyengesége miatt a centralista államszerkezet lebontását és az autonómia kiharcolását önmagában nem tudta véghezvinni, intenzitása és eredményessége a hasonló szudétanémet és szlovák törekvések intenzitásának és sikerének függvénye volt. Aktivizálódása 1936-ban kezdődött, majd 1938 májusában, a szudétanémet kérdés kiéleződésével párhuzamosan fokozódott. Intenzitásának csúcspontját az 1938. szeptemberi bel- és külpolitikai válság idején érte el, amikor az ukranofil Első Ukrán Központi Nemzeti Tanács és a ruszofil erőket tömörítő Központi Orosz Nemzeti Tanács, valamint az Orosz Blokk is eljuttatta Prágába a saint-germaini békeszerződésben foglaltak teljesítésére vonatkozó követeléseit. Mindkét irányzat memoranduma kiemelt helyen sürgette mind a szojmválasztás kiírását, mind pedig a Szlovákia és Kárpátalja közötti határ etnikai alapú kiigazítását, ami éppoly régi törekvése volt a ruszin politikai reprezentációnak, mint az autonómia megvalósítása.²

A kárpátaljai politikai erő számára ösztönzően hatott Szlovákia autonómiájának október 6-i kikiáltása is. A szlovák autonómiáról határozó zsolnai értekezleten Bródy vezetésével a két kárpátaljai politikai irányzat képviselői is megjelentek, akik hazatérve

1 A ruszin pártstruktúrára, ill. politikai irányzatokra I. pl. Němcová 2005, 957–964. p.; Tokar 2010, 63–79. p.; Hubený 2012, 161–167. p.; Magocsi 2016, 266–272. p.

2 Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Praha (Köztársasági Elnöki Iroda Levéltára, Prága; a továbbiakban AKPR), f. Kancelář prezidenta republiky – Podkarpatská Rus (Köztársasági Elnöki Iroda – Kárpátalja, továbbiakban: KPR – PR), 14. d., inv. č. 910, PR 1408.; 15. d., inv. č. 917, sign. PR 11.

szintén tárgyalóasztalhoz ültek azzal a céllal, hogy a szlovákokhoz hasonlóan konkrét döntéseket hozzanak Kárpátalja autonómiájáról és az autonóm kormány megalakításáról. A két nemzeti tanács küldöttségének, valamint a prágai nemzetgyűlés ruszin szenátorainak és képviselőinek közös tanácskozása október 7-én délután ült össze az ungvári tartományi hivatal épületében.³

Másnap, október 8-án elfogadott közös nyilatkozatuk szerint a tanácskozás résztvevői megalakították Podkarpatszka Rusz Nemzeti Tanácsát, amely az összes ruszinlakta terület egyetlen törvényes képviselőjének nyilvánította magát. A szlovák pártokhoz hasonlóan kiálltak a Szlovák Néppárt júniusban közzétett autonómiatervezete mellett azzal, hogy ugyanazokat az autonóm jogokat kérik Kárpátalja számára, amelyeket Szlovákia is megkapott vagy a jövőben meg fog kapni. Előterjesztették a kárpátaljai autonóm kormány összetételére vonatkozó javaslatukat is, amelyben a kormányfőnek jelölt Bródy mellett Edmund Bacsinszkij, Sztepan Fencik, Julian Révai, Avgusztin Volosin és Ivan Pjescsak miniszteri kinevezését szorgalmazták.⁴ A javaslat olyan kompromisszumot tükrözött, amely eredményeként a kormányban az összes politikai irányzat, s – a kommunisták kivételével – valamennyi számottevő kárpátaljai ruszin politikai erő, sőt Pjescsak személyében még a szlovákiai ruszinok is képviseltették magukat.

A korábbi szlovák és ruszin autonómiakezdeményezéseket sorra elvető prágai kabinet a müncheni egyezmény utáni politikai válság közepette már nem volt abban a helyzetben, hogy a két országrész autonómiáját visszautasítsa. A kijelölt kárpátaljai kormánytagok és a prágai kormány képviselői közötti október 10–11-i prágai megbeszélések legproblematisabb kérdését az autonóm kormány minisztereinek száma jelentette. A ruszin küldöttek kezdetben ragaszkodtak a hat miniszteri tárcháoz, majd négygyel is megelégedtek volna, a prágai kormány azonban – tekintettel arra, hogy a Kárpátaljánál jóval nagyobb területű és népesebb Szlovákia is csupán öt miniszteri tárchat kapott – mindössze három miniszter és egy meghatalmazott miniszter kinevezésére lett volna hajlandó.⁵

Megegyezés csupán azt követően született, hogy a prágai minisztertanács két államtitkár kinevezésébe is beleegyezett. Kárpátalja Andrij Bródy által vezetett első autonóm kormányában Bacsinszkij és Révai miniszteri, Fencik – a Szlovákia és Kárpátalja közötti határtárgyalások intézésével megbízott – meghatalmazott miniszteri, Volosin és Pjescsak pedig államtitkári posztot kapott.⁶ Az október 11-én kinevezett

3 A nemzetgyűlés ruszin szenátorai Edmund Bacsinszkij és Julian Földesi, képviselői Andrij Bródy, Sztepan Fencik, Pavlo Kosszej és Julian Révai, valamint a szlovákiai ruszinokat képviselő Petro Zsidovszkij és Ivan Pjescsak voltak.

4 *Нова Свобода*, 1938. október 11. Однозгідне рішення Народних Рад, 1. p.; vö. Вереш 2004, 215. p.

5 Národní archiv České republiky, Praha (Cseh Köztársaság Nemzeti Levéltára, Prága; a továbbiakban NA ČR), Předsednictvo ministerské rady 1918 – 1945 (Minisztertanács Elnöksége 1918–1945; a továbbiakban PMR), 4143. d., Protokol o mimořádné schůzi ministerské rady, konané v úterý dne 11. října 1938 o 11 hod. dopoledne.

6 NA ČR, PMR, 4143. d., Protokol o mimořádné schůzi ministerské rady, konané v úterý dne 11. října 1938 o 6 hod. večer.

hatfős kormánynak így négy ruszin-ruszofil és két ukrán irányzatú tagja lett, ami megfelelt a korabeli kárpátaljai politikai erőviszonyoknak. Bródy miniszterelnöki megbízatása szintén nem tekinthető váratlannak, hiszen az általa képviselt politikai irányvonalnak végig domináns szerepe volt a két világháború közötti Kárpátalja társadalmi és politikai életében. (Pop 2005, 362. p.; Vehes–Tokar 2010, 97. p.)

A Bródy-kormány első lépései közé a Szlovákia és Kárpátalja közötti határtárgyalások megindítása tartozott. Már a kormány megalakulásának másnapján, október 12-én Szlovákiába utazott Fencik meghatalmazott miniszter, aki előbb a kelet-szlovákiai Eperjesen Pavel Gojdics görögkatolikus püspökkel és a szlovákiai ruszinság vezetőivel, majd október 14-én Pozsonyban Jozef Tiso szlovák kormányfővel tárgyalt a határ etnikai alapú módosításának lehetőségéről. Tiso azonban, aki Zsolnán még hajlandónak mutatkozott a kérdés megvitatására, ezúttal – a szlovák–magyar határtárgyalásokra hivatkozva – már elzárkózott az érdemi megbeszélésektől, azokat így későbbi időpontra halasztották. Fencik kezdeményezésére ugyanakkor október 13-án felújította tevékenységét az eperjesi Orosz (Ruszin) Nemzeti Tanács is, ezt követően pedig a ruszinlakta kelet-szlovákiai járásokban és falvakban sorra jöttek létre a hasonló orosz nemzeti tanácsok, amelyek a következő napokban nagygyűléseken, valamint az ungvári és a pozsonyi autonóm, illetve a prágai központi kormányhoz intézett memorandumok és petíciók sokaságában követelték járaásaik és falvaik Kárpátaljához csatolását.⁷

A Bródy-kormány október 18-án még egy szakértői bizottságot is létrehozott a határtárgyalásokkal kapcsolatos munkálatok levezénylésére, amely vezetését Mikola Beszkid történészre bízta. Az Eperjesen székelő bizottság ugyanakkor hamar kivívta a szlovák hatóságok nemtetszését, amelyek – nem teljesen alaptalanul – a bizottságot gyanították a kelet-szlovákiai ruszinság szeparatista megnyilvánulásai mögött. Tevékenysége így nem lehetett hosszú életű, amiben a szlovák kormány ellenérdekeltsége mellett nem elhanyagolható szerepet játszott a Bródy-kormány bukása, valamint az a tény, hogy a két autonóm tartomány közötti határ módosítása, noha arról soha nem mondott le véglegesen, az új kárpátaljai kormány számára a november 2-i első bécsi döntést követően másodrendű kérdéssé vált. (Schvarc–Pekár 2014, 161–163. p.)

Bródy bukását Magyarországgal fenntartott kapcsolata és kormánya Kárpátalja számára népszavazást követelő határozata okozta. A kárpátaljai kormány október 22–23-i ülésének második ülésnapján határozatban mondta ki, hogy a ruszinlakta terület olyan oszthatatlan autonóm egységet alkot, amely hovatartozását megváltoztatni csakis teljes egészében, az autochton lakosság népszavazása útján lehet.⁸ A népszavazás követelése egybeesett a magyar kormány szándékával, amely Kárpátalja vonatkozásában nem elégedett meg az etnikai revízióval, hanem a Németországgal szemben nagyobb mozgásteret biztosító magyar–lengyel határ létrehozására és az egész tartomány Magyarországhoz csatolására törekedett. A magyar kormány ezért, abban bízva, hogy a népszavazás Magyarország számára kedvező eredményt hoz, szintén népszavazás

⁷ Fencik szlovákiai ténykedésére és a szlovákiai ruszinok mozgalmára I. Ванат 1985, 30–33. p.; Pažur 1968, 18–22. p.; Švorc 2003, 360–365. p.

⁸ *Budapesti Hírlap*, 1938. október 27. Ruszinszko örendelkezést és népszavazást követel, 3. p.

kiírását követelte a tartomány hovatartozásának eldöntésére. Ezt a törekvést szolgálta az a – nagy valószínűség szerint Bródy pártjának köréből származó, s a magyar sajtóban nagy visszhangot kapó⁹ – kezdeményezés is, amely során 386 ruszin község Mussolinihoz és Hitlerhez intézett táviratában kért népszavazást Kárpátalja számára. (Suško 1997, 158. p.)

Ugyanezt az álláspontot képviselte Bródy a prágai kormány október 25-i ülésén, amely a két autonóm kormány képviselőinek jelenlétében a Csehszlovákiával szemben előterjesztett magyar területi igényekre adandó válaszlól tárgyal. Amíg a szlovák kormány tagjai valamennyien, a kárpátaljai miniszterek közül pedig Bacsinszkij és Révai elfogadta a német–olasz döntőbírótságot, addig Bródy ragaszkodott a népszavazáshoz, sőt felvetette a csehszlovák–magyar és a szlovák–ruszin határrendezés kérdésének összekapcsolását is, vagyis mindkettő esetében vagy népszavazást, vagy döntőbírótságot követelt.¹⁰

A kárpátaljai népszavazás azonban elfogadhatatlan volt nemcsak Prága, hanem az ukranofil politikai irányzat és Németország számára is. Az Első Ukrán Központi Nemzeti Tanács a magyar törekvésekkel szemben a Harmadik Birodalomban támaszt kereső Volosin és Révai kezdeményezésére már október 21-én olyan kiáltványt fogalmazott meg, amely egyebek között a Németországgal való együttműködést követelte a prágai kormánytól,¹¹ október 24-i ülésén pedig bejelentette, hogy nincs kifogása a magyar etnikai területek Magyarországhoz csatolása ellen, az egész Kárpátalja hovatartozására vonatkozó népszavazást azonban elutasítja.¹² Volosin és Révai október 24-én a prágai német követséget is felkeresték, s a német diplomácia segítségét kérték Bródynak és Fenciknek a kormányból történő eltávolítása és az ukranofil irányzat hatalomra segítése érdekében. (Tilkovszky 1967, 147. p.; Zseliczky 1998, 40. p.)

Bródy eltávolítása megfelelt a Kárpátalja Magyarországhoz csatolását és a közös magyar–lengyel határt 1938 őszén még határozottan elutasító, abban – nem alaptalanul – németellenes kezdeményezést látó Németország érdekeinek is. Berlin célja az volt, hogy az autonóm Kárpátalja a Harmadik Birodalomnak ekkorra már teljesen kiszolgáltatott csehszlovák állam része maradjon, s amint azt egy október 7-i német külügyminisztériumi feljegyzés is megfogalmazta, esetleg egy német befolyás alatt álló majdani Nagy-Ukrajna kiindulási pontja lehessen. (Ádám 1968, 305. p.; Schvarc–Holák–Schriffel 2008, 72–78. p.) Az ukranofil ruszin politikusokat a német diplomácia ezt követően 1939 márciusáig abban a meggyőződésben ringatta, hogy Kárpátaljának az „ukrán Piemont” szerepét szánja a különböző országok között megosztott ukrán területek egyesítésében. A „kárpátukrán adu” azonban Berlin számára jórészt csupán

9 L. pl. *Budapesti Hírlap*, 1938. október 26. 386 ruszin község távirata Hitlerhez és Mussolinihoz, 2. p.; *Kis Újság*, 1938. október 26. Ruszin községek távirata Mussolinihoz és Hitlerhez, 1. p.

10 NA ČR, PMR, 4143. d., Protokol o schůzi ministerské rady, konané v úterý dne 25. října 1938 o 1 hod. odpoledne.

11 *Нова Свобода*, 1938. október 22. Манифест, 1. p.

12 *Нова Свобода*, 1938. október 27. Українська Центр. Народная Рада проти плебісциту за конфедерацією, 1. p.

azt a célt szolgálta, hogy nyomást gyakorolhasson általa Csehszlovákiára, valamint a Kárpátaljával szomszédos Magyarországra, Lengyelországra és Romániára.

Bródy eltávolítására a magyar titkosszolgálattal fenntartott kapcsolatát használták fel, amire nem ekkor derült fény, régóta ismert volt, de jó alkalmat szolgáltatott a népszavazást követelő politikus félreállítására. Prága október 26-án leváltotta őt miniszterelnöki tisztségéről, megfosztotta képviselői mentelmi jogától, s hazaárulás és a köztársaság védelméről szóló törvény megsértésének vádjával vizsgálati fogságba helyezte. Utódává a csehszlovák kormány először a hozzá hasonlóan a ruszofil irányzatot képviselő Petro Zsidovszkijt szánta, a prágai német követség ideiglenes ügyvivőjének közbenjárására azonban végül az ukranofil irányzat vezéralakja, a Berlin számára elfogadhatóbb Avgusztin Volosin kapott kormányfői megbízást. Prága a német „ajánlást” abban a reményben teljesítette, hogy elnyeri ezáltal Németország támogatását a csehszlovák–magyar határkérdést rendezni hivatott döntőbírói tanácskozás során. (Suško 1973, 177. p.)

Volosin háromfős kormányában a ruszofil irányzat képviselőinek többsége már nem kapott helyet. Az egyetlen – ideiglenes – kivételt Edmund Bacsinszkij jelentette, aki a kormány december 1-jei átalakításáig maradt tagja a kabinetnek. Kimaradt, illetve távozott a kormányból Pjescsak államtitkár és Fencik meghatalmazott miniszter is. Utóbbi az ungvári lengyel konzulátusra menekülve kerülte el a letartóztatást, majd a bécsi döntés után Magyarországra távozott.

Az új kormány az előzőtől gyökeresen eltérő politikai irányvonalat követett. Hozzálatott Kárpátalja ukránosításához, s Németországra támaszkodva és annak támogatását élvezve egy tekintélyelvű ukrán államiság kiépítéséhez. Mindeközben nem elégedett meg politikai ellenfeleinek a hatalomból való kiszorításával, hanem a ruszofil, illetve ruszin politikai irányvonal teljes felszámolására, s hatalmi monopóliuma bebetonozására törekedett, amit kinevezése után nem egész egy héten belül sikeresen meg is valósított.

A politikai pártok felszámolása – Szlovákiához és a cseh országrészekhez hasonlóan – a kommunista párt betiltásával kezdődött, ami már október 24-én megtörtént.¹³ Négy nappal később, október 28-án került sor az összes többi párt, köztük az Egyesült Magyar Párt (EMP) működésének felfüggesztésére.¹⁴ A sort a Központi Orosz Nemzeti Tanács, valamint az orosz és ruszin irányultságú egyesületek és sajtótermékek október 31-i betiltása zárta,¹⁵ az egyetlen engedélyezett politikai szervezet így 1938 novemberére az Első Ukrán Központi Nemzeti Tanács maradt. Volosin rendszerének fő támaszát

13 *Нова Свобода*, 1938. október 27. І на Підкарпатті комуністична партія розвязана, 1. р. (A kommunista pártot Szlovákiában október 9-én, a cseh országrészekben október 20-án tiltották be.)

14 *Нова Свобода*, 1938. október 30. Всі політичні партії на Підкарпатті розвязані, 2. р.

15 *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1938. november 3. A Volosin-kormány feloszlatta a Központi Orosz Nemzeti Tanácsot (A tilalom az Orel tornászegyesületre, a Kurtyák Gárdára, a Fencik-féle Feketeingesek Nemzeti Gárdájára, Fencik *Nas Puty* és Bródy *Russzkaja Pravda* című napilapjára, valamint az AFSZ *Russzkij Vesztnik* című hetilapjára vonatkozott.)

a Dmitro Klimpus vezetésével november 9-én megalakult Kárpáti Szics félkatonai védelmi szervezet, az ún. Szics Gárda jelentette.¹⁶

Kárpátalja ukránosítását kívánták előmozdítani az első bécsi döntést követően Ungvárról Husztra költöző autonóm kormány azon rendeletei is, amelyek az ukrán nyelvet tették meg a terület államnyelvévé és iskoláinak tanítási nyelvévé, s kimondták, hogy a tartomány nevének végleges rendezéséig a Podkarpatszka Rusz megnevezés mellett a Karpatszka Ukrajna, vagyis a Kárpáti Ukrajna is használható. A november 25-én kelt államnyelvrendelet és tanítási nyelvet szabályozó rendelet,¹⁷ valamint a tartomány megnevezéséről szóló december 30-i rendelet¹⁸ alkotmányellenes döntés volt, mivel ellentmondott a Kárpátalja autonómiájáról november 22-én elfogadott alkotmánytörvénynek, amely a tartomány végleges nevének, hivatalos és tanítási nyelvének a megállapítását a megválasztandó szojm hatáskörébe utalta. A prágai kormányzat azonban, amely az idő előrehaladtával egyre kisebb befolyással rendelkezett Kárpátalján, ekkor már nem volt abban a helyzetben, hogy az alkotmányban foglaltaknak érvényt szerezhesen.

2. A választások jogi szabályozása és kiírása

A kárpátaljai politikai reprezentáció, amint azt már a szlovák pártok zsolnai értekezletén, majd pedig azt követő ungvári memorandumában is megfogalmazta, a szlovákokéval azonos alkotmánytörvényben gondolkozott. Miután a szlovák autonómiatörvény végleges változata csupán 1938. november 15-ére készült el, az azt mintának tekintő kárpátaljai törvényjavaslat kidolgozása is csak ekkor került terítékre. A kárpátaljai autonómiatörvény megszövegezése Julian Révai nevéhez fűződik, akit a prágai kormány november 16-án bízott meg az alkotmánytörvény tervezetének kidolgozásával.¹⁹

Az autonómiatörvény Révai és Jaromír Nečas cseh szociáldemokrata nemzetgyűlési képviselő által véglegesített javaslatát november 17-én terjesztették a nemzetgyűlés képviselőháza elé jóváhagyásra. Az összességében 21 képviselő által aláírt²⁰ tervezet valóban a szlovák törvényjavaslatból indult ki, attól azonban néhány pontban különbözött. A szojm megválasztását és összehívását tárgyaló V. cikkelye három pontban tért el a szlovák szabályozástól. A szlovák jogszabálytól eltérően, amely kimondta, hogy a szlovák országgyűlést a törvény kihirdetésétől számított két hónapon belül kell megvá-

16 A Szics Gárdára I. Pahirja 2014, 117–154. p.

17 Урядовий Вістник Правительства Підкарпатської Руси. 1938. december 6. Рік видання I., число 3., 22–23. p.

18 Урядовий Вістник Правительства Підкарпатської Руси. 1938. december 31. Рік видання I., число 6., 39. p.

19 NA ČR, PMR, 4144. d., Protokol o schůzi ministerské rady, konané dne 16. listopadu 1938 o 16 hod. odpoledne.

20 Figyelemre méltó, hogy Révain kívül egyetlen kárpátaljai, illetve ruszin törvényhozó sem adta nevét a tervezethez. Az aláírók – a csehszlovák néppárti Bohumil Stašek kivételével – valamennyien cseh vagy szlovák nemzetiségű szociáldemokrata képviselők voltak.

lasztani, a szojm megválasztására tizennyolc hónapos határidőt állapított meg. A mandátumok számát nem a leadott szavazatok, hanem a „népcsoportok” tagjainak számától tette függővé azzal, hogy minden egyes népcsoport 20.000 tagjára egy mandátum esik. Végül pedig, mivel a tartomány új székhelyéről Ungvár Magyarországhoz csatolását követően még nem született döntés, az autonóm kormányra bízta, hogy kijelölje a szojm első ülésének helyszínét.²¹

Az alkotmánytörvény tervezete – a szlovák tervezethez hasonlóan – a képviselőház kezdeményező és alkotmányjogi bizottsága elé került megvitatásra. Amíg az előbbi nem fűzött hozzá különösebb észrevételt, addig az alkotmányjogi bizottság november 18-i ülésén hosszas vita bontakozott ki a javaslatnak a tartomány megnevezését, valamint hivatalos nyelvét és az iskolák tanítási nyelvét szabályozó kitételeiről. A Révai által kidolgozott törvényjavaslat ugyanis a Kárpáti Ukrajnaként megnevezett tartomány hivatalos és tanítási nyelveként az ukránt jelölte meg. A képviselőház épületében ugyanakkor ruszofil elkötelezettségű kárpátaljai diákok jelentek meg, akik az alkotmányjogi bizottság ülésével egy időben az épület folyosóin nemtetszésüknek adtak hangot a tartomány tervezett új megnevezésével kapcsolatban.²² Demonstrációjuk összefüggött az orosz irányzat újbóli aktivizálódásával. A november 14-én újjászervezett Központi Orosz Nemzeti Tanács az autonómiatörvényről folytatott tárgyalások napjaiban – a kárpát-orosz diákok szövetségével együtt – több memorandumot intézett a központi kormányhoz, küldöttsége pedig személyesen is megjelent Prágában, hogy elérje Volosin kormányának menesztését és Edmund Bacsinszkijjal az élen egy új autonóm kormány kinevezését. (Марочний 1994, 146. p.; Pop 2005, 373–374. p.)

Az alkotmányjogi bizottság a törvényjavaslat vitatott kitételeit végül – az Első Központi Ukrán Nemzeti Tanács tiltakozó távirata ellenére²³ – úgy módosította, hogy a tartomány végleges nevének, valamint hivatalos és tanítási nyelvének meghatározását a választások után összeülő szojm hatáskörébe utalta. A Podkarpatszka Rusz hivatalos név meghagyása melletti legfőbb érv az volt, hogy a nemzetközi dokumentumokban és Csehszlovákia alkotmányában is ez a megnevezés szerepelt. A szojm megválasztásával kapcsolatban egyetlen módosítás került a szövegbe, amely a választások megtartására megállapított határidőt a törvény kihirdetésétől számított tizennyolc hónapról öt hónapra csökkentette.²⁴

21 Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Praha (Cseh Köztársaság Parlamentje Képviselőházának Levéltára, a továbbiakban APS), Národní shromáždění ČSR – Poslanecká sněmovna – IV. volební období, sněmovní tisk č. 1434. Návrh poslance Juliane Révaye na vydání ústavního zákona o autonomii Karpatské Ukrajiny.

22 *Národní listy*, 1938. november 19. Parlament jedná o autonomii Slovenska a Podkarpatské Rusi, 1. p.; *Lidové noviny*, 1938. november 19. Ústavní a zmocňovací zákon, 2. p.

23 A táviratot közli *Нова Свобода*, 1938. november 22. Телеграма Української Народної Ради до Праги, 1. p.; vö. Делеган–Вискварко 2009, 70. p.

24 APS, Národní shromáždění ČSR – Poslanecká sněmovna – IV. volební období, sněmovní tisk č. 1434, Zpráva ústavně-právního výboru o návrhu posl. Révaye na vydání ústavního zákona o autonomii Karpatské Ukrajiny.

A nemzetgyűlés képviselőháza ilyen előzményeket követően 1938. november 19-én, szombaton déli 12 órakor ült össze, hogy – a szlovák autonómiatörvénnyel együtt – megtárgyalja és jóváhagyja a Kárpátalja autonómiájáról kidolgozott alkotmánytörvény-javaslatot. Az eljárás egyik kuriózumát az szolgáltatta, hogy az ukranofil Révai által kidolgozott jogszabályt az alkotmányjogi bizottság nevében a ruszofil irányzathoz tartozó Pavlo Kosszej orosz nyelven terjesztette elő és indokolta. Miután a képviselőház szavazattöbbséggel úgy határozott, hogy vitát sem a szlovák, sem a kárpátaljai autonómia-javaslatról nem folytat, hanem azonnal hozzálát a szavazáshoz, a jogszabályt első olvasatban 147 szavazattal 23 ellenében, második olvasatban pedig 146 szavazattal 23 ellenében szavazták meg a képviselők.²⁵ A törvényjavaslat ellen mindkét olvasatban a kommunista párt 21 képviselője, valamint két cseh törvényhozó szavazott.²⁶ Utóbbiak így tiltakoztak az ellen, hogy a képviselőket megfosztották attól a joguktól, hogy a két alkotmánytörvényről és általában a politikai helyzetről véleményt nyilváníthassanak.

Az alkotmánytörvény-javaslat a nemzetgyűlés képviselőházából a szenátus elé került, amely azt november 22-én ugyancsak vita nélkül hagyta jóvá. Az ülésen részt vevő 93 szenátorból első és második olvasatban egyaránt 79-en szavaztak a törvényjavaslat mellett. Ellenzavazat, akárcsak a szlovák autonómiatörvény esetében, ezúttal nem volt, mivel a kommunista szenátorok a szavazás előtt elhagyták az üléstermet.²⁷

Az alkotmánytörvény szerint a választásokat a törvény kihirdetésétől, azaz december 16-ától számított öt hónapon belül, vagyis 1939. május közepéig kellett megtartani.²⁸ 1939. január első felében már valószínűsíthető lehetett, hogy a választásokat legkésőbb február közepén megtartják, a választások meglepetésszerű kiírása, különösen pedig a kiírás módja mégis váratlanul érte mind a közvéleményt, mind pedig a választási részvétellel számoló ellenzéki köröket és a kárpátaljai nemzetiségeket. A választások kiírásának nyilvánosságra hozatala után ugyan a cseh sajtó még annak a reményének adott hangot, hogy a kárpátaljai választások – a szlovákiaival ellentétben – többpártiak lesznek,²⁹ reményeiben azonban csalódnia kellett. A kárpátukrán kormány a választások kiírásának meglehetősen hosszú idejű eltitkolásával, a politikai pártok ezzel egyidejű feloszlásával, az ellenzéki jelölőlisták leadásának megnehezítésével, végül pedig a mindezek ellenére leadott listák elutasításával olyan helyzetet teremtett, hogy a kormánypárton kívül senki másnak ne lehessen esélye a választásokon való indulásra.

25 *Těsнопisecká zpráva o 155. schůzi poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé v Praze v sobotu dne 19. listopadu 1938*, 10–11. p.

26 A *Venkov* című prágai napilap szerint a törvényjavaslat ellen szavazó két cseh képviselő Ladislav Rašín és František Schwarz volt (*Venkov*, 1938. november 20. Ústavní dohoda se Slováký a Podkarpát. Rusí hotova, 1. p.).

27 *Těsнопisecká zpráva o 123. schůzi senátu Národního shromáždění republiky Československé v Praze v úterý dne 22. listopadu 1938*, 5–7. p.

28 *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. Ročník 1938, částka 109., 1201. p.

29 L. pl. *Národní politika*, 1939. január 21. Sněmovní volby na Karpatské Ukrajině budou 12. února, 1. p.; a szlovák országgyűlés 1938. decemberi megválasztására I. Popély 2014.

Az autonóm kormány belügyminisztériuma 1939. január 12-én kelt hirdetményével február 12-ére írta ki a választásokat Kárpáti Ukrajna első szojmjába.³⁰ Miután a jelölőlistákat a csehszlovák választási törvény értelmében legkésőbb a választások előtti 21. napon, azaz jelen esetben január 22-én, déli 12 óráig kellett benyújtani az országos választási bizottság elnökének, azok leadására elméletileg tíz nap állt volna rendelkezésre. A választások kiírásának hírére azonban egy héten keresztül visszatartották, s csupán a január 19-éről 20-ára virradó éjszaka kiragasztott plakátokon hozták nyilvánosságra.³¹ A hír nyilvánosságra hozatalának anomáliái közé tartozott az is, hogy előbb (január 20-án) számolt be róla a prágai vagy akár a budapesti sajtó, mint a kormányközeli *Nova Szvoboda* című huszti napilap (január 21-én).³² A huszti kormány *Urjadovij Visztnik* című hivatalos lapjának a hirdetményt közzé tevő január 18-i számát szintén csak január 20-án kezdték terjeszteni, a választásokon indulni szándékozóknek így nem egész két napjuk maradt a jelölőlisták összeállítására, az azokat aláíró választópolgárok aláírásainak hitelesítésére és a listák leadására.

A választások kiírása és a kiírás nyilvánosságra hozatala közötti egy hetet az autonóm kormányzat ráadásul lehetséges kihívóinak félreállítására használta fel. A huszti belügyminisztérium január 16-án „a közrend és a nyugalom fenntartására”, valamint arra hivatkozva, hogy „tevékenységük a közbiztonságot fenyegeti”, feloszlatta az összes politikai pártot, amelyek működését korábban már felfüggesztették. A pártfelosztató hirdetményt az *Urjadovij Visztnik* – nem véletlenül – csupán január 20-án, a *Nova Szvoboda* pedig ráadásul január 22-én, a jelölőlisták leadására kijelölt napon tette közzé,³³ gyakorlatilag lehetetlenné téve ezzel bármilyen új párt bejegyeztetésének és választási részvételének az esélyét.

Volosinék időközben – a már jóváhagyott, de még nem közzétett választási feltételek ismeretében – hozzáláttak egy kormánypárt megszervezéséhez, s január 18-án életre hívták az Ukrán Nemzeti Egységpártot (Українське національне об'єднання, UNO),³⁴ amelynek működését január 20-án természetesen az autonóm kormány belügyminisztériuma is engedélyezte. Az erről szóló hirdetmény az *Urjadovij Visztnik* január 21-i száma mellett a *Nova Szvoboda* január 22-i számában, a pártfelosztató hirdet-

30 Урядовий Вістник Правительства Підкарпатської Русі. 1939. január 18. Рік видання II., число 2., 7. р.; vö. Делеган–Вискварко 2009, 127–128. р.

31 NA ČR, Volební soud 1920 – 1939 (Választási Bíróság 1920–1939; a továbbiakban VS), 25. d., inv. č. 1143, sign. V 2/39, Ověření volby-volitelnosti zvolených členů prvního sněmu Podkarpatské Rusi.

32 Vö. pl. *Lidové noviny*, 1939. január 20. Volby na Podkarpatsku, 1. p.; *Pester Lloyd* (Abendblatt), 1939. január 20. Landtagswahlen in Karpathorufßland, 5. p.; *Nova Svoboda*, 1939. január 21. Вибори до сойму Карпатської України 12. II. 1939, 1. p.

33 Урядовий Вістник Правительства Підкарпатської Русі. 1939. január 20. Рік видання II., число 3., 9. р.; *Nova Svoboda*, 1939. január 22. Політичні партії К. України розпущені, 1. р.

34 A jelenlegi magyar nyelvű szakirodalomban a párt általában Ukrán Nemzeti Egyesület, esetleg Ukrán Nemzeti Egyesülés néven szerepel, mi azonban a korabeli magyar sajtóban és levéltári iratokban leggyakrabban előforduló Ukrán Nemzeti Egységpárt névváltozatot használjuk.

ménnyel egy időben látott napvilágot.³⁵ A választások idejére így az UNO lett az egyetlen engedélyezett, törvényesen működő párt, amely előtt nyitva állt az út a választási részvétel felé.

A kárpátaljai ukrán sajtó a pártfeloszlatast bölcs politikai lépésként értékelte, mivel hogy „Kárpáti Ukrajna politikai rendszere nem fér össze a pártokkal”. (Bereh 2004, 224. p.) A cseh és a szlovák lapok a pártok feloszlatast és a választások kiírásának módját általában nem kommentálták, s nem minősítették a történeteket a pozsonyi magyar napilapok sem. Az első bécsi döntés után Budapestre költöző *Prágai Magyar Hírlap* utódlapja, a *Felvidéki Magyar Hírlap* ezzel szemben január 21-én kritikus hangvételű írásban számolt be a választások kiírásának módjáról, ami „a szlovák kormány módszere szerint, rajtaütésszerűen” történt, s arra is felhívta a figyelmet, hogy jelölőlistát ilyen rövid idő alatt csakis a kormánypárt tud összeállítani, amelynek nyilván tudomása volt a kormányzati szándékról.³⁶ Hasonló véleményt fogalmazott meg a *Magyar Nemzet* is, amely „Volosin elrendelte a diktatúrát” című írásában mutatott rá, hogy a pártfeloszlatast célja nem más, mint az ellenzéki és a kisebbségi pártok választási részvételének a megakadályozása.³⁷

A pártok feloszlatast mindazonáltal nem csak az ellenzékét sújtotta, hanem kellemtelen helyzetbe hozta az egész kárpátaljai politikai reprezentációt, köztük a hatalom birtokosait is. A pártfeloszlato hirdetemny megszövegezeésekor ugyanis elkerülte a figyelmüket az a tény, hogy a hatályos cseh-szlovák törvények értelmében a feloszlatozott pártok törvényhozói elveszítik a nemzetgyűlési mandátumukat. Ez pedig nemcsak az ellenzéki politikusokat érintette, hanem Julian Révai minisztert is, aki a szociáldemokrata párt nemzetgyűlési képviselője volt. A pártok feloszlatastával tehát a huszti kormányzat gyakorlatilag kizárta a prágai törvényhozásból az összes kárpátaljai szenátort és képviselőt, saját miniszterét is beleértve.

A pártfeloszlatast nemkívánatos következményeit a huszti belügyminisztérium a pártfeloszlato hirdetemny módosítástával próbálta meg elkerülni. Február 1-jén olyképpen módosította a hirdetemnyt, hogy a pártok feloszlatast nem vonatkozik az agrárpártra, a szociáldemokrata pártra, a nemzeti szocialista pártra és a csehszlovák néppártra, vagyis azokra a pártokra, amelyek a cseh országrészekben egyrészt a Nemzeti Egység Pártjában, másrészt a Nemzeti Munkapártban egyesültek.³⁸

A feloszlatozott pártok törvényhozóinak mandátumáról a prágai Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság mandátumtanácsa volt hivatott dönten. A mandátumtanácsot azonban a pártfeloszlato hirdetemny módosítást már nem befolyásolta döntése meghozatalában. Február 7-i ülésén megsemmisítette az összes kárpátaljai törvényhozó

35 Урядовий Вістник Правительства Карпатської України (Підк. Руси). 1939. január 21. Пік видання II., число 4., 11. р.; Нова Свобода, 1939. január 22. Наша єдина партія – „Українське національне об'єднання”, 1. р.

36 *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1939. január 21. Volosin puccsszerűen kiírta a választásokat, 12. р.

37 *Magyar Nemzet*, 1939. január 24. Volosin elrendelte a diktatúrát, 3. р.

38 Урядовий Вістник Правительства Карпатської України (Підк. Руси). 1939. február 4. Пік видання II., число 6., 20. р.

mandátumát, mégpedig január 20-tól, vagyis a pártfelosztató hirdetmény közzétételének napjától visszamenőleg. Mindez azt jelentette, hogy összességében 5 kárpátaljai nemzetgyűlési képviselő és 3 szenátor vesztette el mandátumát. A mandátumuktól megfosztott képviselők Andrij Bródy, Sztepan Fencik, Pavlo Kosszej, Julian Révai és a cseh nemzetiségű Josef Zajíc, a mandátumuktól megfosztott szenátorok Edmund Bacsinszkij, Julian Földesi és a magyar Hokky Károly voltak.³⁹

A tárgyalás napján előbb Révai miniszter, majd Volosin kormányfő is távirattal fordult a mandátumtanácshoz, amelyben a pártfelosztatósi hirdetmény módosítására hivatkozva meggyőződésüket fejezték ki Révai mandátumának további érvényességével kapcsolatban. A mandátumtanács azonban arra az álláspontra helyezkedett, hogy a hirdetmény utólagos módosítása semmit sem változtat a mandátumok elvesztésén, mivel az a pártfelosztató hirdetmény közzétételének napján automatikusan megtörtént.⁴⁰ A mandátumtanács döntése tehát nemcsak a letartóztatásban levő Bródyt, a még 1938 őszén Magyarországra távozott és decemberben a magyar országgyűlés képviselőházának tagjává kinevezett Fenciket és Földesit, valamint a Volosin-kormány többi politikai ellenfelét érintette, hanem a huszti kormány második emberét, Révai minisztert is.

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság mandátumtanácsának döntése súlyos következményekkel járt mind Kárpátaljára, mind pedig a huszti kormányzatra nézve. A tartomány egyrészt teljes egészében képviselő nélkül maradt a prágai nemzetgyűlésben, annak következtében pedig, hogy a hatályos cseh-szlovák törvények értelmében a felosztott pártok törvényhozói három évre elveszítik aktív és passzív választójogukat, kérdésessé vált Révai miniszter megválaszthatósága is a kárpátaljai szojmválasztás során.⁴¹

3. Az ellenzék választási részvételének megghiúsítása

Noha az autonóm kormány a pártokat felosztatta, s mindent megtett az ellenzéki jelölőlísták benyújtásnak lehetetlenné tétele érdekében, a huszti országos választási bizottsághoz összességében mégis három jelölőlísta érkezett. Az első a kormánypárt listája, hivatalos megnevezése szerint az „Ukrán Nemzeti Egységpárt és a nemzetiségi csoportok listája” volt Volosin kormányfővel és Révai miniszterrel az élen. Ezen a listán kapott helyet a kárpátaljai csehek, a németek és a románok egy-egy képviselőjelöltje is.

A másik kettő az orosz-ruszin irányzatú ellenzéki politikusok jelölőlístája volt, akik a pártok felosztása következtében „Kárpátaljai Ruszinok” néven, valamint a Kárpátaljai

39 *Esti Újság*, 1939. február 9. Megfosztották mandátumuktól a kárpátaljai képviselőket és szenátorokat, 2. p. (Bródy az AFSZ, Fencik az Autonóm Orosz Nemzeti Párt, Kosszej az agrárpárt, Révai és Zajíc a szociáldemokrata párt képviselője, Bacsinszkij az agrárpárt, Földesi az AFSZ, Hokky az EMP szenátora volt.)

40 *Lidové noviny*, 1939. február 8. Podkarpatsko bez mandátů, 2. p.

41 A pártfelosztást követő jogi lépésekre I. a huszti kormány prágai képviselőjét vezető Vincent Shandor visszaemlékezését: Shandor 1997, 140–142. p.

Ruszinok Egyesülete nevében adták le listáikat. A „Kárpátaljai Ruszinok” néven benyújtott lista első két helyét Pavlo Kosszej nemzetgyűlési képviselő és Mihajlo Vaszilenko, az ellenzéki lista kezdeményezője foglalta el, hatodik helyén Edmund Bacsinszkij szenátor, az autonóm kormány volt belügyminisztere, tizedik helyén pedig Avgusztin Stefan, Ruszka Krajna egykori kormányzója, majd népbiztosa szerepelt.⁴² A Kárpátaljai Ruszinok Egyesülete nevében leadott lista vezetője Emilijan Valnyickij szolvai ügyvéd, a Kárpátorosz Jogászok Szövetségének titkára volt. A két ellenzéki lista a leadásuk körüli bonyodalmak szülte kényszerhelyzetből adódott, s ez eredményezte azt is, hogy több képviselőjelöltet, a jelöltek egynegyedét mindkét listára felvették. Ilyen volt például Pavel Cibere, a Központi Orosz Nemzeti Tanács titkára, aki a „Kárpátaljai Ruszinok” jelölőlistáján a 13., a Kárpátaljai Ruszinok Egyesületének listáján a 12. helyen szerepelt, vagy Vaszilij Velicsko, Huszt egykori polgármestere, aki az előbbi listán a 23., az utóbbin a 27. helyet foglalta el.⁴³

A hatalom az ellenzéki lista, illetve listák leadását és az ellenzék választási részvételét igyekezett mindenáron, akár erőszakos úton, törvénytelen eszközökkel is megghiúsítani. Az ellenzék a lista benyújtásához szükséges aláírásokat eredendően Szolván és környékén gyűjtötte össze. Az aláírásokat január 20-án szintén Szolván, a helyi közjegyzőnél kívánták hitelesíttetni, a közjegyző elé terjesztett listát azonban a járási választási bizottság elnöke elkobozta. Miután az eltulajdonított listát másnap sem szolgáltatták vissza, az ellenzék a „Kárpátaljai Ruszinok” nevében egy új listát állított össze, amelyhez az aláírásokat már nem Szolván, hanem a lengyel határon fekvő Alsóvereckén gyűjtötték és ugyanott hitelesítették január 21-én. Időközben a Kárpátaljai Ruszinok Egyesülete nevében, a Huszt melletti Iza lakosainak aláírásával összeállt egy másik – a korabeli sajtó által izai ortodox hívők listájának nevezett – ellenzéki lista is, amelyet azonban csupán január 22-én 11 óra 47 perckor, tehát a leadási határidő lejárta előtt 13 perccel sikerült hitelesíttetni.

Az ellenzéki listák összeállítását és leadását a huszti kormányzat egyebek között a listák aláíróinak és a listákon szereplő képviselőjelöltek őrizetbe vételével is megpróbálta megakadályozni. Őrizetbe vették többek között Avgusztin Stefant, Pavel Fedort, a Központi Orosz Nemzeti Tanács vezetőségi tagját, Mihail Bukovics velétei polgármestert, Georgij Batorij kovácsréti orvost, valamint Georgij Sztankanyinyc és Dmitrij Bilkov ortodox lelkészeket. Az őrizetbe vett képviselőjelöltek közé tartozott a „Kárpátaljai Ruszinok” listájának vezetője, Pavlo Kosszej is, akit a Szics Gárda – képviselői mentel-

42 Nem azonos az UNO listáján szereplő és képviselői mandátumot szerző, majd miniszterré kinevezett Avgusztin Stefannal.

43 NA ČR, VS, 25. d., inv. č. 1143, sign. V 2/39, Ověření volby-volitelnosti zvolených členů prvního sněmu Podkarpatské Rusi. (A kárpátukrán emigráns memoárirodalom egy további jelölőlistáról is megemlékezik, amelynek azonban sem a korabeli sajtóban, sem a választási bizottság iratai között nincs nyoma. Az ukrán nők szervezetének – később visszavont – jelölőlistájáról van szó, amelyet állítólag azért nyújtottak be, mivel a kormánylistán egyetlen nő sem szerepelt. Vö. Poxoxa 1949, 30–31. p.; Срепо 1965, 124. p.)

mi jogát is megsértve – házi őrizetben tartott mindaddig, amíg le nem telt a listák benyújtására megállapított határidő.⁴⁴

Miután az ellenzéki listákat mindezek ellenére sikerült összeállítani és hitelesíttetni, a huszti országos választási bizottság volt az, amely akadályokat gördített az elfogadásuk elé. A választási bizottság az UNO január 22-én 11 óra 30 perckor benyújtott jelölőlistáját természetesen elfogadta, mindössze azt a kötelezettséget róta a pártra, hogy három napon belül, azaz január 25-ig pótolja a hiányzó 6.500 koronás választási kauciót. A „Kárpátaljai Ruszinok” 11 óra 50 perckor leadott listájával szemben a szintén hiányzó választási kaució mellett már számos további kifogást emelt, s alaki hibák miatt kiegészítés céljából visszaadta azzal, hogy január 25-én déli 12 óráig pótolják a hiányosságait. A bizottság egyebek között azt kifogásolta, hogy hiányzik több képviselőjelölt nyilatkozata arról, miszerint elfogadja a jelölést, a jelölőlistát egy nem engedélyezett politikai tömörülés nevében nyújtották be, valamint hogy a lista megbízottjaként megnevezett Miloš Drbal huszti ügyvéd egy másik lista – az UNO listájának – jelöltje. A harmadik listát, a Kárpátaljai Ruszinok Egyesülete nevében leadott listát a választási bizottság azonnal elutasította, mivelhogy benyújtására 12 óra 4 perckor, vagyis négy perccel a leadási határidő letelte után került sor.⁴⁵

A „Kárpátaljai Ruszinok” jelölőlistájának kálváriája mindezzel azonban még korántsem ért véget. Amikor Alekszandr Hrabar, a lista egyik képviselőjelöltje, egyben a lista új megbízottja a kijavított listát és a 6.500 korona választási kauciót január 25-én 10 óra 15 perckor az országos választási bizottságnak helyet adó huszti kormányhivatal épületében be akarta nyújtani, az épületet őrző Szics-gárdisták és a rendőrség közösen akadályozta meg annak leadásában. A választási bizottság elnökére, Petro Kalinyukra várakozó Hrabart előbb a gárdisták tettelegesen bántalmazták, majd a helyszínre érkező rendőrök jegyzőkönyv felvétele ürügyével a rendőrségre kísérték, miközben azt sem tették lehetővé számára, hogy a nála lévő kauciót és a jelölőlistát két társának átadja. A rendőrségen kihallgatták, felvették a jegyzőkönyvet, s ott tartották déli 12 óráig. A lista benyújtására megállapított határidő lejártá után szabadon távozhattott, a lista és a kaució leadására azonban természetesen már nem nyílt lehetősége.⁴⁶

A választási bizottság mindezek után január 27-i ülésén azt állapította meg, hogy a választási törvény előírásait csupán az UNO teljesítette, amely pótolta a hiányzó választási kauciót, ezért csak az UNO jelölőlistáját ismeri el érvényesnek. A „Kárpátaljai Ruszinok” jelölőlistáját ugyanakkor azon a címen, hogy annak alaki hiányosságait és a

44 AKPR, f. KPR – PR, 15. d., inv. č. 923, PR 45/39; NA ČR, VS, 26. d., inv. č. 1145, sign. V 4/39, Stížnost do voleb do sněmu Karp. Ukrajiny.

45 NA ČR, VS, 25. d., inv. č. 1143, sign. V 2/39, Ověření volby-volitelnosti zvolených členů prvního sněmu Podkarpatské Rusi.

46 NA ČR, VS, 26. d., inv. č. 1144, sign. V 3/39, Stížnost do voleb do sněmu v Podk. Rusi; inv. č. 1145, sign. V 4/39, Stížnost do voleb do sněmu Karp. Ukrajiny; AKPR, f. KPR – PR, 15. d., inv. č. 923, PR 45/39; Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (a továbbiakban: MNL OL), K 63 – 72. cs. – 1939 – 7. t. – 7/42, 873/1939. A kelet-szlovénországi ruszin képviselők tiltakozása a kárpátaljai választások ellen

választási kauciót a megállapított határidőig nem pótolták, a választási bizottság visszavontnak, egyúttal érvénytelennek nyilvánította.⁴⁷

Az ellenzéki ruszin politikusok a törvényességet megcsúfoló eljárásba természetesen nem törődtek bele, s beadványok sorában tiltakoztak jelölőlistájuk elutasítása és a velük szemben alkalmazott erőszak ellen. Petro Zsidovszkij nemzetgyűlési képviselő, Vaszil Karaman, a Központi Orosz Nemzeti Tanács elnökségi tagja, valamint Emilijan Valnyickij és Pavel Cibere képviselőjelöltek már január 24-én közös táviratban tiltakoztak Emil Hácha köztársasági elnöknel a választások kiírásának módja, valamint a jelölőlisták összeállítása és benyújtása során elkövetett visszaélések miatt.⁴⁸ A ruszin lista elutasítását követően Zsidovszkij és Pjescsak képviselők január 28-án a köztársasági elnök mellett Volosin miniszterelnökhöz is eljuttatták tiltakozásukat, amelyben a választások elhalasztását, a jelölőlisták benyújtására pedig újabb határidő kiírását követelték.⁴⁹ Hasonló távirattal fordultak február elején Ciano olasz és Ribbentrop német külügyminiszterhez is, akiktől azt kérték, hogy lépjenek közbe a prágai kormánynál a jelölőlista betiltásának visszavonása érdekében.⁵⁰ Zsidovszkij és a Központi Orosz Nemzeti Tanács február 2-i közös beadványa végül ismét a köztársasági elnököt kérte a kiírt választások elhalasztására és új választások kiírására.⁵¹

A beadványok azonban sorra elintézetlenek maradtak, csakúgy, mint Kosszej képviselő panasza, aki a prágai nemzetgyűlés képviselőházának elnökéhez intézett táviratában tiltakozott a képviselői immunitását is sértő házi őrizetbe vétele ellen.⁵² Tiltakozásával január 25-én a prágai kormány is foglalkozott, azt azonban elintézte azzal, hogy a történetek kivizsgálását a kárpátaljai miniszterekre bízta – azokra, akik a legérdekeltebbek voltak az ellenzék választási részvételének megíúsításában.⁵³

4. Az UNO jelölőlistája

Az egyetlen elfogadott jelölőlista, az „Ukrán Nemzeti Egységpárt és a nemzetiségi csoportok listájának” összetételét a választási bizottság január 27-i ülését követően hoz-

47 NA ČR, VS, 25. d., inv. č. 1143, sign. V 2/39; Протокол списаний дня 27. січня 1939 р. в канцелярії предсідника Краєвої виборчої комісії; *Нова Свобода*, 1939. január 29. Листа кандидатів „Подкарпатських русинов” відкинена, 2. р.

48 AKPR, f. KPR – PR, 15. d., inv. č. 923, PR 32/39.

49 MNL OL, K 63 – 72. cs. – 1939 – 7. t. – 7/42, 873/1939. A keletszlovenszkoí ruszin képviselők tiltakozása a kárpátaljai választások ellen.

50 *Új Hírek*, 1939. február 12. Az eperjesi Ruszin Nemzeti Tanács tiltakozott Rómában és Berlinben, 2. p.

51 AKPR, f. KPR – PR, 15. d., inv. č. 923, PR 45/39.

52 NA ČR, Ministerstvo spravedlnosti 1918 – 1945 (Igazságügyi Minisztérium 1918–1945; a továbbiakban: MS), 1223. d., inv. č. 771, sign. VI/19, č. 6414/1939. Zprávy stát. zastupitelství v Chustu o poměrech na Podk. Rusi.

53 NA ČR, PMR, 4146. d., Protokol o schůzi ministerské rady, konané ve středu dne 25. ledna 1939 o 5 hod. odpovedne.

ták nyilvánosságra. A lista nemcsak a huszti *Nova Szvobodában* jelent meg, hanem közzétette vagy ismertette a legtöbb cseh és szlovák napilap is.⁵⁴ A választási eljárást számos bírálattal illető és ellenszennvel szemlélő magyarországi sajtó ugyanakkor mélyen hallgatott róla, így a lista a magyar lapok közül – közel egy hónappal a választásokat követően – egyedül az ugvári *Kárpáti Magyar Hírlapban* látott napvilágot.⁵⁵

Az Ukrán Nemzeti Egységpárt és a nemzetiségi csoportok jelölőlistájának összetétele a következő volt:⁵⁶

Dr. Avgusztin Volosin, Kárpáti Ukrajna kormányának elnöke, Huszt
 Julij Révai, Kárpáti Ukrajna minisztere, Huszt
 Dr. Mihajlo Brascsajko, közjegyző, Huszt
 Dr. Julij Brascsajko, ügyvéd, Huszt
 Ivan Hriha, földműves, Felsőverecke
 Adalbert Dovbak, lelkész, Iszka
 Dr. Mikola Dolinaj, orvos, Huszt
 Dr. Miloš Drbal, ügyvéd, Huszt
 Avgusztin Dutka, bírő, Huszt
 Ivan Ihnatko, földműves, Bilke
 Dr. Volodimir Komarinszkij, ügyvéd, Huszt
 Ivan Kacsala, vasutas, Perecseny
 Vaszil Klempus, kereskedő, Kőrösmező
 Sztepan Klocsurak, hivatalnok, Huszt
 Vaszil Lacanics, tanító, Nagyberezna
 Mikola Mandzjuk, tanító, Nagyszőlős
 Mihajlo Maruscsak, gazdálkodó, Nagybockó
 Leonyid Romanyuk mérnök, hivatalnok, Huszt
 Grigorie Moys, esperes, Tiszafejéregyház
 Dmitro Nyimcsuk, igazgató, Huszt
 Anton Ernst Oldofredi mérnök, államtitkár-helyettes, Huszt
 Jurij Pazuhanics, tanfelügyelő, Huszt
 Ivan Pervuznik, földműves, Szerednye
 Petro Popovics, földműves, Nagylucska
 Fegyir Révai, nyomdaigazgató, Huszt
 Dr. Mikola Rizdorfer, orvos, Szolyva

54 Vö. *Нова Свобода*, 1939. január 29. Листа кандидатів Українського Національного Об'єднання і народностевих груп, 1. p.; *Národní listy*, 1939. január 29. Kdo kandiduje do sněmu Karpatské Ukrajiny, 2. p.; *Národní práce*, 1939. január 30. 32 kandidátů „Ukrajinské národní jednoty“, 2. p.; *Slovák*, 1939. január 31. Vološin vedie jednotnú kandidátku do ukrajinského snemu, 2. p.; *Slovenská pravda*, 1939. január 31. Vološin vedie kandidátku do ukrajinského snemu, 1. p.

55 *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1939. március 8. A ruszinszkói ukrán parlament díszes névsora..., 1. p.

56 Az ukrán nyelvű jelölőlistán a cseh, a román és a német jelölt neve és adatai cseh, román, illetve német nyelven szerepeltek.

Dr. Sztepan Roszoha, hivatalnok, Huszt
 Jurij Sztaninec, lelkész, Vajnág
 Vaszil Sobej, gazdálkodó, Irhóc
 Avgusztin Stefan, iskolaügyi minisztériumi főnök, Huszt
 Kirilo Fedeles, hitoktató, Bilke
 Mihajlo Tulik, szerkesztő, Huszt

A lista összeállítását számos vita kísérte. Vita tárgyát képezte egyebek között az, számításba vegyék-e a jelöltek egykori párthovatartozását vagy inkább a korporatív elveknek megfelelően, esetleg a számításba jöhető jelöltek érdemeinek figyelembe vételével állítsák azt össze. Az UNO vezetői abban sem tudtak megegyezni, megengedhető-e vagy sem, hogy a listán testvérpárok szerepeljenek. A párt vezetése végül úgy határozott, hogy a jelölőlista összeállítását Volosin kormányfőre bízta, aki Julian Révai segítségével el is készítette azt. Az általuk összeállított listát az UNO vezetésével még jóvá kellett volna hagyni, ettől azonban utólag eltekintettek. (Pocoxa 1949, 31–32. p.)

A jelölőlista első két helyét Volosin kormányfő és Révai miniszter foglalta el, a többi jelölt, néhány kivételtől eltekintve, az ukrán ábécé szerinti sorrendben követte egymást. A listán végül két testvérpár is helyet kapott: a Révai testvérek a lista 2. és 25., a Brascsajko testvérek a 3. és 4. helyén szerepeltek. A képviselőjelöltek listán elfoglalt helyének nem volt különösebb jelentősége, a 32 tagú szojm létszáma ugyanis előre adott volt, s nem függött a listára leadott szavazatok számától. Az ugyancsak 32 fős jelölőlistán 29-en képviselték az UNO-t, 1-1 személy pedig a cseh, a román és a német kisebbséget. Az UNO jelöltjei között, egykori párthovatartozásukat tekintve, Volosin keresztény néppártjának és Révai szociáldemokrata pártjának a képviselői domináltak, akik egyaránt tíz helyet kaptak a jelölőlistán. Rajtuk kívül heten kerültek ki az agrárpártból, s ketten képviselték az „ukrán nacionalista ifjúságot”. (Магочий 1994, 240. p.)

Ami az ukrán jelöltek vallási hovatartozását illeti, az nem felelt meg maradéktalanul a kárpátaljai ruszinság felekezeti megoszlásának. A ruszin lakosság közel egynegyedét kitevő ortodoxokat minimálisan hét hely illette volna meg a jelölőlistán, az UNO 29 jelöltje közé azonban a 24 görögkatolikus mellett mindössze 5 ortodox vallásút vettek fel.⁵⁷ A görögkatolikus dominanciát erősítette az is, hogy miközben a listán egyetlen ortodox lelkész sem szerepelt, a görögkatolikus lelkészek számára öt helyet biztosítottak.⁵⁸

A listán szereplő nemzetiségi jelöltek Miloš Drbal huszti cseh ügyvéd, Grigorie Moys tiszafejéregyházi román görögkatolikus esperes és Anton Ernst Oldofredi, az autonóm kormány német államtitkár-helyettese voltak. Az ő listára kerülésük pontos hátterét nem ismerjük. Azt a választások kiírásáról tájékoztató cseh sajtóból tudjuk, hogy a német jelöltnak a kormánylistán indulása ekkor már eldöntött tény volt, a csehek

57 Az ortodox vallású képviselőjelöltek az UNO alelnöki tisztét is betöltő Mihajlo Tulik, valamint Mihajlo Maruscsak, Leonyid Romanyuk, Petro Popovics és Vaszil Sobej voltak. (*Karpato-ukrajinská svoboda*, 1939. február 10., Pravoslavní kandidáti, 4. p.)

58 Görögkatolikus lelkész volt már maga a listavezető Volosin kormányfő is. A lista további görögkatolikus lelkészei Adalbert Dovbak, Jurij Sztaninec, Kirilo Fedeles és a román Grigorie Moys voltak.

választási részvételének mikéntjéről pedig a kárpátaljai Cseh Nemzeti Tanács január 20-i vezetőségi ülése határozott. Az ülést a cseh sajtó úgy tálalta, hogy az a cseh jelölőlista összeállításának céljával ül össze,⁵⁹ annak döntése azonban a választási feltételek ismeretében nem lehetett egyéb, mint a felajánlott hely elfogadása a kormánylistán. A jelölőlista nyilvánosságra hozatala előtt egyes cseh lapok két cseh jelöltről is cikkeztek⁶⁰ – az állítólagos második jelölt Klement Pavloušek, a Cseh Nemzeti Tanács elnöke lett volna –, a listán azonban a csehek számára a németekhez és a románokhoz hasonlóan egy helyet biztosítottak.

5. A választási kampány

A választási kampány, csakúgy, mint a szlovákiai országgyűlési választásokat megelőző kampány, teljes egészében a totalitárius rendszerekben bevett eljárásra emlékeztetett. Legálisan kampányolni csakis a lista mellett lehetett, az esetleges ellenvélemény megfogalmazását a hatalom azonnali retorziója követte, ami több helyütt a lakosság és a karhatalmi erők, illetve a Szics Gárda közötti összetűzésekhez vezetett.

A kampány egyik jellemzője a választások tulajdonképpeni népszavazásjellegének hangsúlyozása volt. Amint azt Volosin kormányfő január 22-én, a választási kampány nyitányát jelentő huszti nagygyűlésen kijelentette: a választás össznemzeti népszavazás lesz, amely megmutatja, hogy népünk továbbra is szabad, önálló életet akar élni, nem pedig Magyarországhoz tartozni.⁶¹ Hasonlóan fogalmazott a *Nova Szvoboda* február 5-i vezércikke is, amely szerint a választás olyan népszavazás lesz, amely során a választók a választásokon való részvételükkel és „igen” szavazatukkal a kárpátukrán kormányt, Kárpáti Ukrajna önállóságát, valamint a csehekkel és szlovákokkal alkotott hármas föderációját fogják megerősíteni.⁶²

Az autonóm kormány és az UNO vezetősége egyaránt felhívásokban szólította fel a választókat a választásokon való minél nagyobb arányú részvétellel és a kormánylista melletti demonstrációs szavazásra. Az UNO Fegyir Révai pártelnök és Andrij Voron főtitkár által jegyzett, „Ukránok!” című felhívásának első számú mondanivalója annak nyomtatékosítása volt, hogy az „első ukrán sojzm” megválasztásával „az egész világ előtt ünnepélyesen kinyilvánítjuk népünk jogát az államisághoz”.⁶³ A kormány „Kárpáti Ukrajna minden polgárához” címzett felhívása ezzel szemben nem csak a többségi választókhoz, hanem a nemzetiségekhez is szólt. A Volosin kormányfő és Julian Révai miniszter által aláírt felhívás ugyanakkor erőteljesen szembeállította a „Kárpáti Ukrajna

59 Pl. *Národní práce*, 1939. január 21. Česká kandidátka na Podkarpatské Ukrajině, 1. p.; *Venkov*, 1939. január 21. Češi připravují kandidátní listinu pro karpatoukrajinské volby, 3. p.

60 Pl. *Lidové noviny*, 1939. január 23. Podkarpatské strany rozpuštěny, 2. p.; *Národní práce*, 1939. január 25. Dvě kandidátní listiny na Karpatské Ukrajině, 1. p.

61 *Нова Свобода*, 1939. január 24. Величне святкування 20. річниці проголошення Соборної України, 1. p.

62 *Нова Свобода*, 1939. február 5. Народе, нехай буде воля Твоя..., 1. p.

63 *Нова Свобода*, 1939. február 9. Українці! Українки!, 1. p.

építésében együttműködni szándékozó”, s a jelölőlistán felajánlott helyet elfogadó „lojális nemzeti kisebbségeket”, vagyis a cseheket, németeket és románokat a magyar kisebbséggel, amelynek a vezetői visszautasították a részvételt a kormánylistán, ami arról tanúskodik, hogy „államunkkal szemben ellenséges külföldi erők dolgoznak”.⁶⁴

A hatalom a választási kampány során igyekezett a társadalom minden rétegét megszólítani. A *Nova Svoboda* február 5-i száma például a nők választási részvételének fontosságát emelte ki, február 1-jei és 3-i száma pedig az ortodox vallásúakat igyekezett megnyerni a jelölőlista számára, cáfolva egyúttal azokat a híreszteléseket, miszerint képviselő nélkül maradnának a szojmban.⁶⁵ Az ortodox választók megnyerésére irányuló törekvések az ortodox képviselőjelöltek, valamint az ortodox lelkészek és hívők képviselőinek február 6-i huszti értekezletében csúcsoadtak ki, amelynek résztvevői közös felhívásban szólították fel „Kárpáti Ukrajna ortodox népét” az UNO jelölőlistája melletti szavazásra.⁶⁶ A választások és a választások után összeülő szojm népszerűsítését szolgálta az a sajtóban több alkalommal közzétett hír is, amely arról szólt, hogy a szojm képviselői rendes fizetés helyett csupán az ülésnapokra szóló napidíjat, valamint útiköltség-térítést fognak kapni.⁶⁷

A szlovákiai választások mintájára Kárpátalján is versenyt hirdettek a fehér zászlóért, amelyet az a község nyerhetett el, amelyben a kormánylista megszerezte a szavazatok legalább 98%-át. Az ilyen települések jogot szereztek arra, hogy a középületekre fehér zászlót függeszzenek ki annak jeléül, hogy „érettek az állami életre”. A versenyfelhívást nemcsak a sajtóban, hanem választási plakátokon is széles körben népszerűsítették.⁶⁸ A kampány részét képezték azok a sajtóhírek is, miszerint egyes községek lakossága elhatározta, hogy a választójoggal rendelkezők a vasárnapi mise után együtt mennek a választóhelyiségekbe, hogy a kormánylista ne csupán 98%-os, hanem 100%-os eredményt érjen el.⁶⁹

Az UNO vezetősége és képviselőjelöltjei a választási kampány három hete alatt rendkívül intenzív kampánytevékenységet folytattak, s naponta nagygyűlések tucatjain találtak a választókkal Kárpátalja szinte valamennyi településén. A választásokat egy héttel megelőző vasárnapon, február 5-én több mint félszáz választási nagygyűlést tartottak, amelyeken a választási lista csaknem valamennyi jelöltje megjelent. Julian Révai miniszter például ezen a napon három, az újdávidfalvai, a beregsárréti és a kaj-

64 *Нова Свобода*, 1939. február 8. До всіх громадян Карпатської України!, 1. р.

65 *Нова Свобода*, 1939. február 5. Мій наказ, 7. р.; *Нова Свобода*, 1939. február 1. До православного духовенства, 3. р.; *Нова Свобода*, 1939. február 3. Православних ніхто не переслідує, 2. р.

66 *Нова Свобода*, 1939. február 8. Православний народ Карпатської України!, 1. р.

67 Vö. pl. *Нова Свобода*, 1939. január 26. Ще про вибори до сойму Карпатської України, 2. р.; *Нова Свобода*, 1939. január 27. Посли нашого сойму не будуть мати платні, 2. р.

68 NA ČR, *Ukrajinské museum v Praze 1925–1948* (Prágai Ukrán Múzeum 1925–1948; a továbbiakban: UM), 11. d., inv. č. 319, *Ukrajinské národní sjednocení Chust*; vö. Botlik 2000, 222. p.

69 Pl. *Нова Свобода*, 1939. február 4. Котрі села будуть мати „білий прапор“?, 2. р.

danói, testvére, Fegyir Révai pedig a szolyvai és a szentmiklósi nagygyűlésen vett részt. A kampányból a nemzetiségi jelöltek is kivették a részüket, akik közül a cseh Miloš Drbal Técsőn és Aknaszlatinán, Anton Ernst Oldofredi a németek által lakott Felsőkerepecen, Grigorie Moys pedig a román lakosságú Alsóapsán és Faluszlatinán kampányolt.⁷⁰ A kampány intenzitása a választások közeledtével tovább fokozódott. Andrij Voronnak, az UNO főtitkárának a közlése szerint a választások előtti utolsó napra nem kevesebb, mint 64 nagygyűlés volt betervezve.⁷¹

A választási kampányt erőteljes ukrán nemzeti propaganda kísérte, amelynek az 50 milliós ukrán nemzethez tartozás hangsúlyozása mellett erőteljes magyarelles éle is volt. Mindez nemcsak a választási beszédekben és a sajtóban érvényesült, hanem a nagy számban terjesztett rölapokon és plakátokon is. Egy Szics-gárdistát Sárkányölő Szent Györgyként ábrázoló plakát például az „Ukrajna az ukránoké!” jelszót hirdette, egy másik arra emlékeztetett, hogy húsz éve egyszer már kimondták csatlakozásukat az 50 milliós ukrán nemzethez, egy következő pedig a „Dicsőség Ukrajnának!” jelszóval zárult. A magyarelles propaganda egyebek között a magyarországi rossz szociális helyzettel és a magyar elnyomás veszélyével riogatott. Egy, a magyarországi ruszinok nevében terjesztett rölap a kormánylista támogatását, egyúttal az „égő magyar pokolból” való felszabadításukat kérte a kárpátukránoktól. Nem kímélte a propaganda a magyarbarát ruszin politikusokat sem, köztük Andrij Bródyt és Sztepan Fenciket, akiket „magyarónokként” és magyar ügynökökként jelenített meg.⁷²

A választások előtt egy héttel terjedt el a sajtóban az a hír, hogy a szojm megválasztása során – a szlovákiai választásoktól eltérően – minden választóhelyiségben két urnát állítanak fel: az egyikbe az „igenel”, a másikba pedig a „nemmel” szavazók dobhatják szavazataikat, vagyis a választások lényegében nyíltak lesznek.⁷³ A felröppent híreket azonban az UNO propagandaosztálya azonnal cáfolta. Az UNO nyilatkozata szerint, noha egyes községek lakossága valóban nyílt szavazást követelt, vagyis hogy a szavazólapot nyilvánosan és boríték nélkül dobhassa az urnába, a választások a törvényes előírások szerint fognak zajlani, s minden választóhelyiségben csupán egyetlen urna lesz, amelybe a választó „igen” szavazat esetén a szavazólapot tartalmazó borítékot, „nem” szavazat esetén üres borítékot dob.⁷⁴

70 *Нова Свобода*, 1939. február 1. Публічні політичні збори відбудуться дня 5. лютого 1939, 4. p.

71 *Нова Свобода*, 1939. február 17. Здорова життєздатність українського народу перемогла, 3. p.

72 NA ČR, UM, 11. d., inv. č. 319, Ukrajinské národní sjednocení Chust; MNL OL, K 28 – 18. cs. – 59. t. – 15.660/1939. Hírek a kárpátukrajnai választásokról; 15.968/1939 Bizalmas jelentés a kárpátukrajnai választás és csehszlovák csapatelhelyezések tárgyában. (A választások előtti propagandára l. még Poxoa 1949, 32–40. p.; Beresh 2004, 225–226. p.; Botlik 2000, 221–222. p.)

73 L. pl. *Új Hírek*, 1939. február 7. Kárpátalján a nyilvánosság ellenőrzésével tartják a titkos választást, 5. p.; *Národní práce* (Večerník), 1939. február 6. Dvě urny: „ano“ a „ne“, 1. p.

74 *Národní práce*, 1939. február 7. „Bílý prapor“ na Karpatské Ukrajině, 2. p.; *České slovo*, 1939. február 7. Volby na Karpatské Ukrajině přesně podle zákona, 2. p.

6. A nemzetiségek és a választások

A kárpátaljai nemzetiségek önálló választási részvételét nemcsak a jelölőlisták leadására megállapított rövid határidő hiúsította meg, hanem az autonómatörvény is, amely a mandátumok számát az egyes „népcsoportok” tagjainak számától tette függővé, kimondva, hogy mindegyik népcsoport 20.000 tagjára egy mandátum esik. Nem volt tehát vitás, hogy az ennél alacsonyabb lélekszámú kárpátaljai csehek, románok és németek csakis a kormánylistán juthatnak parlamenti mandátumhoz. A hatalom azonban a két legnagyobb lélekszámú nemzetiség, a zsidóság és a magyarság számára sem tette lehetővé az önálló választási részvételt, amelyek pedig számuknál fogva joggal igényt tarthattak volna rá, sőt a két kisebbség még a kormánylistán sem képviseltette magát.⁷⁵

A számbelileg meglehetősen gyenge – az elő bécsi döntés előtt is csupán 13,2 ezer, a határváltozást követően pedig mindössze 8,7 ezer főt számláló –, ugyanakkor a Harmadik Birodalom támogatását élvező kárpátaljai német népcsoport, jobban mondva annak Berlin által kijelölt vezetői a németiség valós súlyánál jóval nagyobb befolyással rendelkeztek. A nemzetiszocialista Németország egyebek között a helyi német kisebbségre támaszkodva igyekezett növelni kárpátaljai befolyását, élére ezért már 1938 őszén olyan személyeket állított, akikben biztosítékát látta ottani érdekei érvényesülésének.

A prágai kormány által még 1938 szeptemberében betiltott Kárpáti Német Párt helyett az autonóm kormány engedélyével már december elején megalakult a Német Néptanács. Élére azonban nem az őslakos kárpátaljai németek valamely reprezentánusa állhatott, hanem a szudétanémet származású Franz Karmasin, aki a németiség (és Berlin) érdekeit – Szlovákiához hasonlóan – a huszti kormányban is államtitkári minőségben képviselte. Mivel ő jobbára Pozsonyban tartózkodott, helyettesévé Berlin utasítására a szintén szudétanémet származású mérnököt, a loketi (Elbogen) születésű, a harmincas évek eleje óta Szlovákiában élő, s Kárpátaljára csupán 1938 őszén áttelepülő Anton Ernst Oldofredit nevezte ki, aki Karmasin távollétében a kormány államtitkár-helyetteseként gyakorlatilag a kárpátaljai németiség első számú vezetője lett.⁷⁶

A német lakosságnak, kivételt kapva a politikai pártokat feloszlató kormányrendelet hatálya alól, a választások előtt lehetősége nyílt egy nemzetiszocialista irányultságú párt létrehozására is. Amint azt a huszti belügyminisztérium 1939. február 2-i rendelete kimondta, a német nemzetiségű lakosok, állampolgárságuktól függetlenül, nemzetiszocialista alapon szerveződő pártba tömörülhetnek és szabadon használhatják a pártjelvényeket,

75 A prágai Állami Statisztikai Hivatalnak az 1930. évi népszámlálás adatain alapuló számításai szerint az autonóm Kárpátalja első bécsi döntés utáni területén 544.759 csehszlovák állampolgársággal rendelkező lakos élt, akik közül 413.481 volt a ruszin, 65.828 a zsidó, 25.894 a magyar, 17.495 a „csehszlovák”, 8.715 pedig a német nemzetiségűek száma. A románok számát nem hozták nyilvánosságra, mivel azonban a határváltozás az ő lakóterületüket nem érintette, számuk nem sokkal térhetett el az 1930-ban kimutatott 12.641-től (*Seznam obcí a okresů republiky Česko-Slovenské, které byly připojeny k Německu, Maďarsku a Polsku* 1938, 6. p.).

76 *Prager Tagblatt*, 1938. december 4. Deutscher Volksrat in Karpathorubland, 6. p.; Oldofredire I. Balling 1991, 677. p.

köztük a horogkeresztes jelképeket is. (Делеган–Вискварко 2009, 151–152. p.; Vehes–Tokar, 2010, 105. p.) A német befolyást és az autonóm kormány németbarát elkötelezettségét erősítette a birodalmi kormány február 8-i határozata a huszti német konzulátus megnyitásáról és az Ukrán–Német Társaság ugyanazon napi létrejötté. A Szics Gárda huszti parancsnokságának épületében megalakult társaság elnökévé Fegyir Révait, az UNO elnökét, első elnökhelyettesévé pedig Oldofredi német államtitkár-helyettesét választották.⁷⁷

A jelölőlista 21. helyén szereplő Oldofredi a választási kampányból is tevékenyen kivette a részét, s a rendelkezésére álló három hét alatt igyekezett bejárni Kárpátalja összes németlakta települését. A választást megelőző héten ráadásul Kárpátaljára érkezett Karmasin államtitkár is, aki Fegyir Révaival karöltve előbb február 7-én az újtövisfalvai választási nagygyűlésen, majd másnap az Ukrán–Német Társaság alakuló ülésén tett hitet a német–kárpátukrán együttműködés mellett.⁷⁸ A Német Néptanács a választások előtt felhívással is fordult a német népcsoporthoz. A „Németek, Nemzetiszocialisták!” megszólítással kezdődő felhívás arra szólította fel a német választókat, hogy mivel az „ukrán” kormány biztosította számukra a nemzetiszocialista világnézet, valamint a német nép és vezére, Adolf Hitler melletti nyílt hitvallás szabadságát, a választásokon egységesen „igen” szavazatot adjanak le. (Balling 1991, 672. p.)

A választások kiírására a prágai és a huszti kormány feszült viszonya közepette került sor. A központi kormányzat 1938 októberében még abban a reményben nevezte ki Volosin Kárpátalja miniszterelnökévé, hogy ez a lépés a közös államiság megerősítését fogja szolgálni. A cseh hivatalnokok elbocsátása, a cseh iskolák jelentős részének bezárása és az autonóm kormány egyre erősödő németbarát orientációja miatt Prága végül mégis határozott lépésre szánta el magát, s 1939. január 16-án Lev Prchala tábornokot, a kárpátaljai cseh-szlovák haderő főparancsnokát nevezte ki a kárpátukrán kormány harmadik miniszterévé. Ez tovább növelte a két fél közötti feszültséget. Miután azonban az állam egységének megőrzésében érdekelt Prága, valamint a kárpátukrán államiság megteremtésével kísérletező Huszt a választások sikerétől egyaránt a Kárpátaljával szembeni magyar (és lengyel) aspirációk megfélemezését remélte, s ezen érdekazonosságuk erősebbnek bizonyult ellentéteiknél, a választások kérdésében sikerült közös nevezőre jutniuk.

Volosin kormányfő január 20-án fogadta a huszti Cseh Nemzeti Tanács küldöttségét, s a kárpátaljai csehek számára felajánlott egy helyet a kormánylistán. A Cseh Nemzeti Tanács vezetősége ezek után még aznap a Huszton élő cseh ügyvédet, a város egykori polgármesterét, Miloš Drbalt választotta képviselőjelöltté, aki a jelölőlista 8. helyét foglalhatta el. Mivel a Kárpátalján élő csehek nem a tartomány őslakosai, hanem a húszas–harmincas években oda betelepülő hivatalnokok és állami tisztviselők voltak, Drbal választási kampánya jobbára a járási székhelyekre és a városi jellegű településekre korlátozódott. Első választási nagygyűléseire meglehetősen későn, csupán egy héttel a választásokat megelőzően, február 5-én Técsőn és Aknaszlatinán került sor, a hátralevő egy hét alatt azonban bejárta Kárpátalja összes járási székhelyét. Február 8-án például Nagyszőlősen,

77 *Нова Свобода*, 1939. február 10. Німецький консулят у Хусті, 1. p.; *Нова Свобода*, 1939. február 11. Документ українсько–німецького приятельства!, 3. p.

78 *Grenzbote*, 1939. február 8. Zusammenarbeit – Gebot der Stunde, 1. p.; *Нова Свобода*, 1939. február 10. Державний секретар Кармазин у Карпатській Україні, 1. p.

Ilosván, Szentmiklóson és Szolyván találkozott a cseh választókkal, s valamennyi helyszínen az UNO listája melletti „manifesztációs” szavazásra bízta őket.⁷⁹

1. kép. A Német Néptanács választási felhívása

BA
R 57 neu - 2
DAI 1939 - 2

**Deutsche,
Nationalsozialisten!**

Am 12. Feber 1939 wird der erste Landtag der Karpathen-Ukraine gewählt. In diesem Landtag wählt die deutsche Volksgruppe durch die Abgabe des Stimmzettels auch ihren Vertreter, der auf der Einheitsliste steht. Durch 20 Jahre hat uns ein fremdes Regierungssystem daran gehindert, uns zum grossen deutschen Volk zu bekennen. Die ukrainische Regierung hat uns das freie Bekenntnis zur nationalsozialistischen Weltanschauung, zum deutschen Volk und seinem Führer Adolf Hitler zugesichert.

Wir werfen deshalb am Wahltag den Stimmzettel in die Wahlurne. Die Deutschen der Karpathen-Ukraine stimmen am 12. Feber mit **JA!**

Wir rufen Euch zu der am um
im (in der)
stattfindenden

WAHLKUNDGEBUNG.

DER DEUTSCHE VOLKSRAT.

J. A. 1939-391.

⁷⁹ Venkov, 1939. február 5. Předvolební schůze, 4. p.; Národní listy, 1939. február 10. Čechové na Podkarpatské Rusi pro vládní kandidátku, 2. p.

Ugyanerre szólította fel a cseh választókat a Cseh Nemzeti Tanács és Prchala tábornok közös választási felhívása is. A *Přehledy z Karpatské Ukrajiny* című cseh nyelvű huszti hetilap első, február 6-i számának címdoldalán közzétett és választási plakátok formájában is terjesztett felhívás politikai érettségükre appellálva arra kérte a cseheket, hogy sérelmeiket félretéve az UNO és a nemzetiségi csoportok közös listájára szavazzanak. Minden egyes ellenszavazat ugyanis a közös állam ellenségeinek sikerét jelenti, az „igen” szavazatok ugyanakkor a közös államba és annak jövőjébe vetett bizalom bizonyítékai lesznek – állt a Cseh Nemzeti Tanács felhívásában.⁸⁰

A mintegy 13.000 főnyi kárpátaljai románság a bécsi döntést megelőzően még a tartomány legalacsonyabb lélekszámú nemzeti kisebbsége volt, száma azonban a határváltozást követően már meghaladta a németekét és a csehekét, így a kormánylistán helyet kapó legnagyobb népcsoport lett. A románságot képviselő Grigorie Moys tiszafejéregyházi görög katolikus esperes a lista 19. helyére kapott besorolást. A választási kampány szerves részét képezte, egyben a román választók megnyerését célozta a Román Nemzeti Tanács létrehozása, amelynek alakuló ülésére a választási kampány hajrájában, február 7-én került sor Aknaszlatinán. Az ülésen Sztepan Klocsurak, a kormányfő titkára személyében a huszti kormány is képviseltette magát. Klocsurak előbb felolvasta Avgusztin Volosin levelét, amelyben a kormányfő ígéretet tett a román kisebbség kulturális és szociális igényeinek teljesítésére, majd a kormány nevében bejelentette a román nemzeti színek viselésének és a román zászló használatának engedélyezését, amire válaszul Alexandru Marina, a Román Nemzeti Tanács elnöke a románság lojalitásáról biztosította a kárpátukrán kormányt.⁸¹ Az eseménynek rendkívül nagy teret szentelt a huszti kormánylap is, amely amellet, hogy terjedelmes tudósításban számolt be a nemzeti tanács megalakulásáról, csaknem egész oldalas beszélgetést közölt a román képviselőjelölttel, s önálló hírként hozta azt az értesülést is, miszerint az UNO jelölőlistája számíthat a román lakosság támogatására.⁸²

80 *Přehledy z Karpatské Ukrajiny*, 1939. február 6. Všichni do voleb!, 1. p.; MNL OL, K 28 – 18. cs. – 59. t. – 15.660/1939. Hírek a kárpátukrajnai választásokról (vö. Botlik 2000, 221. p.).

81 *Нова Свобода*, 1939. február 10. Историчний день румунської національної групи в Карпатській Україні, 6. p.

82 *Нова Свобода*, 1939. február 10. Розмова з о. Григорієм Мойшем, кандидатом у послы до сойму за румунську народню групу, 4. p.; *Нова Свобода*, 1939. február 10. Румуни за українською кандидаткою, 2. p.

2. kép. A Cseh Nemzeti Tanács és Prchala tábornok közös választási felhívása

ČESKÝM VOLIČŮM V KARPATSKÉ UKRAJINĚ!

V neděli 12. února budou volby do prvního karpátoukrajinského sněmu. Pro nás Čechy budou tyto volby zkouškou politické zralosti, poněvadž konají se v době plné napětí, nervosy a hořkosti.

Když si uvědomíme, že největší zájem na špatném výsledku voleb mají ti, kteří dlouhou dobu usilovali všemi prostředky o odtržení Karpatské Ukrajiny od našeho státu, kteří žádali a připravovali za tím účelem plebiscit a kteří dnes šeptanou propagandou a rozhlasem znovu chtějí vnést rozvrat do této země, musíme pochopiti, že je třeba zanechati veškeré trpkosti, vzdáti se všech svých pochybností věcných i osobních

**a všichni manifestačně hlasovati
pro oficiální kandidátku
Ukrajinského národního
sjednocení a národních skupin.**

Každá odevzdaná prázdná obálka jest úspěchem nepřátel našeho společného státu, každý hlas odevzdaný pro oficiální kandidátku jest důkazem víry v náš stát a jeho šťastnou budoucnost.

**Za Karpatskou Ukrajinu!
Za Česko-Slovenskou republiku!**

V Chustu dne 6. února 1939.

arm. gen. Lev Prchala, v. r.

Česká národní rada
v Karpatské Ukrajině.

Az összlakosság 12%-át kitevő zsidóság a tartomány legnagyobb lélekszámú kisebbsége volt, parlamenti mandátumhoz juttatását azonban számításba sem vette a hatalom. Chaim Kugelnek, a Zsidó Párt volt nemzetgyűlési képviselőjének vezetésével már 1938. december 28-án népes zsidó küldöttség látogatott Volosin miniszterelnökhöz, s lojalitásáról biztosítva a kormányt egy Zsidó Központi Hivatal létrehozásának engedélyezését kérte a kormányfőtől.⁸³ A Harmadik Birodalom támogatásában reménykedő huszti kormányzat tudatában volt annak, hogy a zsidóság igényeinek teljesítésével és esetleges parlamenti mandátumhoz juttatásával Németország jóindulatát kockáztatná, ezért parlamenti képviselőtét a kinyilvánított lojalitás ellenére sem tette lehetővé. A kárpátaljai zsidó egyesületek a választások előtt – az esetleges retorziók elkerülése érdekében – mégis a kormánylista támogatására szólították fel a zsidó választókat.⁸⁴

A zsidósághoz hasonlóan nem került fel a kormánylistára a megközelítően 6.000 főt számláló kárpátaljai szlovákság egyetlen képviselője sem. A Munkács melletti szlovák lakosságú Újklenóc küldöttsége a huszti kormányhivatalban tett 1939. január 31-i látogatása során így is a szlovák kisebbség támogatásáról biztosította az autonóm kormányt és a kormánylistát. A küldöttség ígéretet kapott egy Szlovák Nemzeti Tanács létrehozásának lehetőségére is,⁸⁵ arról azonban nincs tudomásunk, hogy ez megtörtént volna. Nem ismert annak oka sem, hogy a szlovákok miért nem kaptak képviselőt a kormánylistán, nem tartjuk azonban kizártnak, hogy ebben alacsony lélekszámuk mellett szerepet játszott a Szlovákia és Kárpátalja közötti határvíta, valamint a szlovákiai ruszinok önálló választási részvételének megakadályozása a szlovák országgyűlés 1938. decemberi megválasztása során.⁸⁶

Felhasznált irodalom

Levéltári források

Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Praha (Köztársasági Elnöki Iroda Levéltára, Prága)
Kancelář prezidenta republiky – Podkarpatská Rus

Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Praha (Cseh Köztársaság Parlamentje Képviselőházának Levéltára, Prága)
Národní shromáždění ČSR – Poslanecká sněmovna

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest
K 28
K 63

Národní archiv České republiky, Praha (Cseh Köztársaság Nemzeti Levéltára, Prága)
Ministerstvo spravedlnosti 1918 – 1945

83 *Нова Свобода*, 1939. január 1. Делегация жидівських віроісповід. громад у премоера Волошина, 3. р.

84 *Lidové noviny*, 1939. február 10. Volební agitace se vrcholí, 2. p.

85 *Lidové noviny*, 1939. február 1. Ministr Vološín nemocen, 2. p.

86 A szlovákiai ruszinok választási részvételének kérdésére I. Popély 2015.

Předsednictvo ministerské rady 1918 – 1945

Ukrajinské museum v Praze 1925 – 1948

Volební soud 1920 – 1939

Forráskiadványok

Těsнопisecké zprávy o schůzích poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé 1938

Těsнопisecké zprávy o schůzích senátu Národního shromáždění republiky Československé 1938

Jogforrások

Sbírka zákonů a nařízení státu československého 1938

Урядовий Вісник Правительства Карпатської України (Підк. Руси) 1939

Урядовий Вісник Правительства Підкарпатської Руси 1938–1939

Korabeli sajtó

Budapesti Hírlap (Budapest) 1938

České slovo (Prága) 1939

Esti Újság (Pozsony) 1939

Felvidéki Magyar Hírlap (Budapest) 1939

Grenzbote (Pozsony) 1939

Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1938

Karpato-ukrajinská svoboda (Prága) 1939

Kis Újság (Budapest) 1938

Lidové noviny (Brünn) 1938–1939

Magyar Nemzet (Budapest) 1939

Národní listy (Prága) 1938–1939

Národní politika (Prága) 1939

Národní práce (Prága) 1939

Нова Свобода (Ungvár, Huszt) 1938–1939

Pester Lloyd (Budapest) 1939

Prager Tagblatt (Prága) 1938

Přehledy z Karpatské Ukrajiny (Huszt) 1939

Slovák (Pozsony) 1939

Slovenská pravda (Pozsony) 1939

Új Hírek (Pozsony) 1939

Venkov (Prága) 1938–1939

Szakirodalom

Ádám Magda 1968. *Magyarország és a kisantant a harmincas években*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Balling, Mads Ole 1991. *Von Reval bis Bukarest. Statistisch-Biographisches Handbuch der Parlamentarier der deutschen Minderheiten in Ostmittel- und Südosteuropa 1919–1945. Band II*. København, Dokumentation Verlag.

Botlik József 2000 *Egestas Subcarpathica. Adalékok az Északkeleti-Felvidék és Kárpátalja XIX–XX. századi történetéhez*. Budapest, Hatodik Síp Alapítvány.

Делеган, Михайло Васильович – Вискварко, Сергій Анатолійович (упоряд.) 2009. *Карпатська Україна (1938–1939). Збірник архівних документів і матеріалів*. Ужгород, Карпати.

- Fedinec Csilla 2004. *Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez 1918–1944. Törvények, rendeletek, kisebbségi programok, nyilatkozatok*. Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Halmosy Dénes 1983. *Nemzetközi szerződések 1918–1945. A két világháború közötti korszak és a második világháború legfontosabb külpolitikai szerződésai*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó–Gondolat Könyvkiadó.
- Hubený, David 2012. *Problematika Podkarpatské Rusi*. In Tóth, Andrej–Novotný, Lukáš–Stehlík, Michal: *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního k státu národnostnímu?* Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy /Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis, vol. XIII/, 128–176. p.
- Magocsi, Paul Robert 2016. *Chrbtom k horám. Dejiny Karpatskej Rusi a karpatských Rusínov*. Prešov, Universum.
- Магочий, Павло Роберт 1994. *Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948)*. Ужгород, Поличка „Карпатського краю” /No. 3–6 (18)/.
- Němcová, Markéta 2005. *Strany rusínské menšiny*. In Malíř, Jiří–Marek, Pavel a kol.: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: období 1861–1938*. Brno, Doplněk, 957–964. p.
- Pahirja, Olekszandr 2014. *Út a paramilitáriss szervezettől a fegyveres honvédelemig: a Kárpáti Szics*. In Fedinec Csilla (szerk.): *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai*. Pozsony, Kalligram Kiadó /Regio Könyvek/, 117–154. p.
- Pažur, Štefan 1968. *O vývoji národnostných pomerov na východnom Slovensku v jesenných mesiacoch roku 1938*. *Nové obzory 10. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska*. Východoslovenské vydavateľstvo, Košice, 13–25. p.
- Pop, Ivan 2005. *Dějiny Podkarpatské Rusi v datech*. Praha, Libri.
- Popély Árpád 2014. *Az első szlovák országgүйlés megválasztása 1938 decemberében (1–2. rész)*. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 16. évf. 2. sz. 39–69. p.; 3. sz. 95–121. p.
- Popély Árpád 2015. *A kelet-szlovákiai ruszinok és a szlovák országgүйlés megválasztása 1938 decemberében*. In Simon Attila et al.: *Változó világban. A magyar kisebbség a harmincas évek Csehszlovákiájában. – V premenlivom svete. Maďarská menšina v Československu v tridsiatych rokoch*. Komárom, Selye János Egyetem Tanárképző Kar–Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, 98–109. p.
- Росоха, Степан 1949. *Сойм Карпатської України*. Вінніпег, Культура й освіта.
- Schvarc, Michal–Holák, Martin–Schriffl, David (eds.) 2008. *„Tretia ríša” a vznik Slovenského štátu. Dokumenty I. Das „Dritte Reich” und die Entstehung des Slowakischen Staates. Dokumente I*. Bratislava, Ústav pamäti národa–SNM–Múzeum kultúry karpatských Nemcov.
- Schvarc, Michal–Pekár, Martin 2014. *Szlovákia keleti határának kérdése 1938–1939 fordulóján a kárpátaljai autonómia és Cseh-Szlovákia felbomlásának kontextusában*. In Fedinec Csilla (szerk.): *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai*. Pozsony, Kalligram Kiadó /Regio Könyvek/, 155–172. p.
- Seznam obcí a okresů republiky Česko-Slovenské, které byly připojeny k Německu, Maďarsku a Polsku 1938*. Praha, Státní úřad statistický.
- Shandor, Vincent 1997. *Carpatho-Ukraine in the Twentieth Century. A Political and Legal History*. Cambridge, Ukrainian Research Institute, Harvard University.
- Suško, Ladislav 1973. *Nemécká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembra roka 1938 do rozbitia Československa v marci 1939*. In *Československý časopis historický*, 21. roč. 2. č. 161–197. p.
- Suško, Ladislav 1997. *Podkarpatská Rus ako autonómna krajina pomníchovskej – druhej ČSR*. In *Česko-slovenská historická ročenka 1997*. Brno, Masarykova univerzita, 145–163. p.
- Švorc, Peter 2003. *Krajinská hranica medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou v medzivojnovom období (1919 – 1939)*. Prešov, Universum.

- Стерчо, Петро 1965. *Карпато-Українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках*. Торонто, Наукове Товариство ім. Т. Шевченка.
- Tilkovszky Loránt 1967. *Revízió és nemzetiségpolitika Magyarországon 1938–1941*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Tokar, Marian 2010. Politikai pártok és civil szféra. In Fedinec Csilla–Vehes, Mikola (főszerk.): *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Budapest, Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 63–79. p.
- Ванат, Іван 1985. *Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини. Книга друга (вересень 1938 р. – лютий 1948 р.)*. Пряшів, Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі Відділ української літератури в Пряшеві.
- Вегеш, Микола 2004. *Карпатська Україна. Документи и факти*. Ужгород, Карпати.
- Vehes, Mikola–Tokar, Marian 2010. Kárpátalja (Podkarpatszka Rusz / Kárpáti Ukrajna) kérdése a nemzetközi politikában. In Fedinec Csilla–Vehes, Mikola (főszerk.): *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Budapest, Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 91–107. p.
- Zseliczky Béla 1998. *Kárpátalja a cseh és a szovjet politika érdekerében 1920–1945*. Budapest, Napvilág Kiadó. /Politikatörténeti Füzetek, X./

ÁRPÁD POPÉLY

THE ELECTION TO THE CARPATHO-UKRAINIAN SOJM IN FEBRUARY 1939 (PART I.)

The study analyses the elections to the Carpatho-Ukrainian Sojm in February 1939, mainly the declaration of elections, the campaign, the minority aspects, and the results of the elections. Avgustyn Voloshyn's pro-Ukrainian government made the running of the other political forces in the elections impossible by playing the game of scheduling the elections, by banning political parties and by rejection of the opposition's list of candidates. Out of the 32 candidates on the list of the governing Ukrainian National Union (UNO), there was one representative of the German, Czech and Romanian minorities each. Representation of the Jews, the largest minority, was not even considered by the government, and the leaders of the Hungarian minority not only failed to participate on the list of candidates but they even requested Hungarian voters to reject it. All this was connected with the unfriendly relations of the Carpatho-Ukrainian government and Budapest, resp. the Hungarian minority in Subcarpathia, as well as with Hungary's efforts to seize the territory of Subcarpathia. The election campaign did not differ from the procedure proven in the totalitarian regimes. According to the official results, 92.4 per cents of the voters approved the election list of the UNO. The minorities, including the Jews, who did not want to be accused from opposing the Carpatho-Ukrainian regime, mostly also supported the check list. Most of the votes against were given by Hungarian voters.